Секція конференції:

Менеджмент інноваційної та інвестиційної діяльності

Сіднєва Ж.К.

доцент кафедри менеджменту

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Тенденції інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості України

В умовах глобалізації товарних ринків, посилення євроінтеграційних процесів першочергове значення має перехід на інноваційну модель розвитку вітчизняної економіки. Саме інновації, знання та інтелект є основними детермінантами сучасного економічного розвитку. Основні напрями інноваційної моделі визначені у «Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» [1].

За рейтингом Global Innovation Index Україна за рівнем інноваційності займає 49 місце, тобто входить до 50 найбільш інноваційних країн. Серед семи критеріїв, які розглядають аналітики, Україна позитивно оцінюється тільки за двома критеріями: рівню вищої освіти та за патентною активністю, що говорить про актуальність проблеми інноваційного розвитку для національної економіки.

Велике значення проблема впровадження інновацій має для харчової промисловості, пріоритетної галузі господарського комплексу, яка сьогодні формує 7-10 % ВВП країни [2]. Без впровадження передових досягнень науки і техніки у виробництво харчових продуктів неможливе виробництво високоякісної, конкурентоспроможної продукції, забезпечення населення продуктами харчування у відповідності з раціональними нормами споживання. Умови, в яких функціонують вітчизняні підприємства харчової промисловості, не завжди сприяють їх ефективному розвитку. Негативно впливають на економічне зростання галузі і такі чинники, як фінансова нестабільність, низький технічний рівень і високий знос технологічного обладнання, недостатній рівень

менеджменту підприємств, високий рівень конкуренції. Отже, повинна відбутися трансформація складу і структури джерел і ресурсів, які визначають економічне зростання, тобто потрібен перехід галузі на інноваційний шлях розвитку.

Незважаючи на те, що необхідність такого переходу не визиває сумніву, результати інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості свідчать про недостатню її ефективність. Незважаючи на зростання суми витрат на інноваційні цілі, інноваційна активність підприємств галузі залишається низькою.

У статистиці інновацій при аналізі кількості підприємств, що беруть участь в інноваційному процесі, аналізується кількість підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, які впроваджують інновації, та які реалізують інноваційну продукцію. У 2012 р. інноваційною діяльністю на підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів займалося 420 підприємств, або 18,7 % від загальної їх кількості, що на 10 % більше порівняно з минулим роком [3].

Останнім часом намітилась тенденція збільшення питомої ваги інноваційно-активних підприємств, тобто підприємств, які здійснюють всі види інноваційної діяльності. Частка таких підприємств збільшилась з 10 % у 2005 р. до 18,7 % у 2012 р. Слід зазначити, що у розвинутих країнах нормою вважається 60-80 % [4, с. 29].

Збільшилось порівняно з 2011 р. на 13 % кількість підприємств, що витрачали кошти на навчання, підготовку і перепідготовку персоналу для розробки і впровадження інновацій. У той же час зменшилась кількість підприємств харчової промисловості, що витрачали кошти на проведення внутрішніх НДР (на 10 %) і зовнішніх НДР (на 15 %), ринкове запровадження інновацій (на 10 %).

У розрізі видів економічної діяльності частка інноваційно-активних підприємств була різною: зростала у групах перероблення та консервування овочів та фруктів, виробництва олії, зменшувалася у групі виробництва рибних продуктів.

За останні роки кількість підприємств харчової промисловості, що впроваджували інновації значно скоротилась. У 2012 р. у галузі інновації

впроваджували 348 підприємств, тоді як у 2012 р. – 550. Наведені дані свідчать про те, що підприємства галузі не мають зацікавленості у підвищенні свого інноваційного рівня.

У статистичній звітності розрізняють два види технологічних інновацій – продуктові та процесові. У харчовій промисловості у 2012 р. із загальної кількості підприємств, що застосували інновації 48 % впроваджували нові технологічні процеси і 52 % підприємств освоювали виробництво інноваційних видів продукції. За останні десять років має місце тенденція збільшення кількості підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси і зменшення кількості підприємств, що освоювали інноваційні види продукції. У 2012 р. порівняно з 2011 р. на 15 % зменшилась кількість підприємств, що впроваджували організаційні інновації і на 6 % збільшилась кількість підприємств, що впроваджували маркетингові інновації.

Одним із основних показників, що характеризують інноваційну діяльність є обсяг реалізованої інноваційної продукції. Із загального обсягу реалізованої продукції тільки 2,5 % у 2012 р. відносилась до інноваційної (у 2011 р. – 3,3 %, 2005 р. – 5,9 %), тобто обсяги реалізованої інноваційної продукції зменшуються. Слід зазначити, що в країнах ЄС цей показник сягає 60 %, в Японії – 67 %, у США – 78 %.

В українській статистиці з 2007 р. загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції поділяється на продукцію, що є новою для ринку і на продукцію, що є новою для підприємств. Такий поділ більш чітко визначає межу новизни в новій інноваційній продукції. Так, мінімальним рівнем новизни для зарахування виробленого товару до категорії «інновація», є новизна для підприємства.

Із усього обсягу інноваційної продукції, що була реалізована підприємствами харчової промисловості у 2012 р. 33,9 % – це продукція, що була новою для ринку і 66,1 % – нова тільки для даних підприємств. Частка нової продукції для ринку неухильно зменшується з 67,4 % у 2003 р. до 33,9 % у 2012 р. Така ситуація зменшує експортні можливості вітчизняних виробників харчових продуктів. Нову продукцію на експорт поставляли в 2012 р. тільки 8,5 %

інноваційно-активних підприємств, які реалізували інноваційну продукцію, хоча кількість таких підприємств поступово зростає.

Для здійснення інноваційної діяльності майже кожне шосте інноваційно-активне підприємство харчової промисловості збільшує кількість придбаних нових технологій, з яких 70-80 % були придбані в Україні, а передають нові технології за межі України лише 1 % підприємств. При цьому потрібно відмітити, що в структурі прогресивних технологічних процесів кількість маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологій почала зменшуватися. Так, питома вага маловідходних, ресурсозберігаючих технологій у загальній кількості впровадження нових технологічних процесів на підприємствах харчової промисловості зменшилось з 55 % у 2005 р. до 28 % у 2012 р., що не приводить до покращення техніко-технологічного стану підприємств галузі.

Значною мірою спад інноваційної діяльності в харчовій промисловості обумовлений недостатнім рівнем фінансування. Як і в попередні роки у 2012 р. основним джерелом фінансування витрат на інновації були власні кошти підприємств. Їх частка у загальному обсягу інноваційних витрат становила 90,12 % (проти 70 % у 2005 р., 93 % у 2011 р.). Частка кредитів становила 9,84 % (20 % у 2005 р., 6 % у 2011 р.). Згідно статистичних даних кошти з держбюджету (52 тис. грн.) та місцевих бюджетів на фінансування інновацій у дану галузь майже не виділялись. Вітчизняні та іноземні інвестори майже не проявляють необхідної зацікавленості щодо інноваційного розвитку харчової промисловості. У 2012 р. було відсутнє фінансування інноваційної діяльності як іноземними (у 2005 р. – 9,5 %, у 2011 – 1,0 %) так і вітчизняними інвесторами (0,8 % у 2005 р. Отже, уповільнення інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості, обумовлено нестабільністю інвестиційної сфери, недостатнім фінансовим забезпеченням, неефективністю економічного стимулювання цільового інвестування в інновації.

З огляду на вище зазначене, можна зробити висновок, що підвищення ефективності функціонування харчової промисловості потребує впровадження новітніх технологій, які відповідають останнім світовим досягненням; використання безвідходних та ресурсозберігаючих технологій, застосування

сучасного виробничо-технологічного обладнання, оновлення матеріально-технічної бази підприємств. Підвищенню інноваційної активності підприємств галузі сприятиме застосування пільг для всього циклу інноваційного процесу – від фундаментальних досліджень до впровадження у виробництво; надання фінансової підтримки підприємствам, які реалізують інноваційні проекти; поглиблення зв'язків підприємств харчової промисловості з науковими установами для проведення спільних наукових досліджень щодо розвитку галузі; організація перепідготовки кадрів на всіх рівнях інноваційного процесу.

Література

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

2. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України: За ред. Осауленко О.Г. – Київ, 2013. – 546 с.

3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.

4. Федулова Л.І. Інноваційна економіка. – К.: Либідь, 2006. – 475 с.